

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

Helyet az információnak a tudománypolitikában

Egyelőre – mint az ki fog tűnni az alábbi fejtegetésekből – a nemzeti és egyéb kutatási programokon belül, azaz a tudománypolitikában nincs vagy alig van helye az információtudománynak. Ehelyett az információ vonatkozásában inkább technológiai politikáról, technológiai programvállalásokról és technológiai oktatási elhatározásokról beszélhetünk.

Hol tart az információtudomány kialakulása?

Az információval kapcsolatban mind többször kerül szóba a *tudománypolitika*. Mindez feltételezi, hogy létezik egy ilyen tudományág. Noha az információrobbanás körülményei között mindinkább szükség van rá, s az sem kétséges, hogy interdiszciplináris – a nyelvészetet, a matematikai logikát, a szociológiát, a jogot, a statisztikát stb. ötvöző – tudománynak kellene lennie, mégis felvethető a kérdés: létezik-e már.

Úgy tűnik, hogy az információs társadalomnak e vonatkozásban elsősorban technikai fejlődésre, gyors műszaki fejlesztésre van szüksége, s ennek következtében az információról sokkal több gyakorlati ismeretet és tapasztalatot gyűjtött össze, mint elméletit. Ezen nincs mit csodálkozni, hiszen a történelem folyamán nemcsak az információ esetén előzte meg a gyakorlat az elméletet.

Ha szemügyre vesszük azokat az elméleteket, amelyek az elmúlt hatvan évben az információ tudományos diszciplinává való fejlődésével kecsegtettek, rá kell jönnünk, hogy kialakulásukhoz az impulzust mindig a technológiai fejlemények-újdomságok jelentették. Így az információelméleti megközelítés a jelátvitel vizsgálatára koncentrált, a tömegkommunikációs elméleti pedig a tömegkommunikációs "látványosságok" (rádió, televízió, audiovizuális eszközök) megjelenése által előidézett helyzet tanulmányozására. A legújabb, az interaktív elmélet napjaink technológiai forradalmát (műholdas távközlés, a hang és a kép digitalizálása, az adatátviteli kapacitás növekedése stb.) próbálja az általánosítás szintjén "megemészteni".

Tudomány- vagy technológiai politikát folytatnak-e az egyes fejlett államok az információ vonatkozásában?

A tudománypolitika (általános megfogalmazásban) egyik része a kormányok politikai gyakorlatának. Noha kíváncsatos lenne, hogy ez a többi politikai tevékenységet is áthassa, erre nagyon kevés gyakorlati példa van.

Az elmúlt húsz év tapasztalatai szerint – ahol egyáltalán van – tudománypolitikán is mást és mást értenek, gyakran technológiai politikát az igazi tudománypolitika helyett. Az információval kapcsolatos kérdések, bár hangsúlyosan, a legtöbb országban mindössze a technológiai politika szintjére emelkedtek. Kutatási programok helyett lépten-nyomon elnagyolt finanszírozott támogatásokkal találkozunk, amelyek meghatározott információs technológia megvalósítását célozzák.

Még a technológiai fejlesztést illetően is lényeges különbségek vannak a fejlett európai országok és Japán, illetve az Egyesült Államok felfogása között. Míg az előbbi országokban létezik valamiféle nemzeti program, addig az Egyesült Államokban egy tucatnyi ügynökség irányítja az információs technológiai politikát. Ezenfelül itt a katonai és a civil kutatások is külön-külön mederben folynak. Ennek indoka: a nemzeti biztonság érdekében az ország függetlenségét kíván a külföldi technológiáktól, miközben korlátozza a fejlett technológiák kivitelét a szocialista országokba.

A kedvezőtlen körülmények ellenére ki kell fejleszteni és ápolni kell az információtudományt

A vázolt technikai-technológiai beállítottság miatt az információtudomány lassan fejlődik. Intézményi szinten nincs erre ösztönző tudománypolitikai irányítás és tervezés, az ezzel foglalkozó szakembergárda száma is korlátozott. Az egyetemeken elhelyezkedett információs szakemberek előszeretettel állítják, hogy más irányú kudarcaik miatt választották az információtudomány művelését.

Az egyetemek falai között egyébként is nehezen tör utat magának az interdiszciplinaritás. Így hát más-fajta szervezetek – főként angol nyelvű szakfolyóirat-kiadók, kollokviumokat és konferenciákat szervező társaságok, egyetemeken belüli tanszékek és egyre növekvő számban a magániskolák – próbálnak e gondolat és következtetésként az információtudomány számára is tudományos és társadalmi státust teremteni.

Egy tudományág kifejlesztése feltételezi a megfelelő szakembergárda kiképzését. Az információtudomány esetében kétféle, más-más célt szolgáló posztgraduális képzésről beszélhetünk. Egyrészt van a többéves kutatómunkán keresztül megvalósuló képzés. Ez tudományos fokozat elnyerésével zárul. Másrészt van egy egyetemi végzettséget követő, egy éven át tartó képzés, amely gyakorlati szakismereteket nyújt.

A képzés módszerei sem megnyugtatóak. A hagyományos egyetemi képzés kevés önállóságot nyújt a hallgatónak. A nem hagyományos viszont

annyira technológiai jellegű, hogy az elmélet óhatatlanul háttérbe szorul.

A megfelelő szakembergárdán kívül egy-egy tudományos diszciplína kifejlesztéséhez és ápolásához szükség van arra is, hogy a szakemberek kreativitása és termelékenysége folyamatos ösztönzéseket kapjon. A kutatói státusnak társadalmi megbecsülést kell biztosítani.

Ha egyszer – s van rá remény – megszületik a belátás, hogy elméleti-tudományos megalapozottság nélkül az információs ipar sem fejlődhetik kellőképpen, a kedvezőtlen helyzet felszámolása érdekében a következő lépést az illetékes hatóságoknak, gyároknak, tudományos társaságoknak és szakmai egyesületeknek egymással vállaltva kell megtenniük.

/LE COADIC, Y.: Une politique scientifique pour l'information. = Documentaliste, 26. köt. 2. sz. 1989. p. 59–64./

(Káldorné Soós Éva,

Információpolitika 17 országban

HILL, M. W.: National information policies: A review of the situation in seventeen industrialised countries, with particular reference to scientific and technical information. The Hague, FID, 1989. 107 p.
FID Occasional Paper Series 2.

A FID Occasional Paper Series 2. számaként jelent meg 1989-ben Michael W. Hill összeállítása 17 iparosodott ország nemzeti információpolitikájáról (IP). Érdemes felsorolni ezeket az országokat, hiszen más-más társadalmi, gazdasági, kulturális környezet jellemzi őket: Ausztrália, Ausztria, Kanada, Csehszlovákia, Dánia, Finnország, Franciaország, NSZK, Magyarország, Japán, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Spanyolország, Anglia, USA, Szovjetunió. A felmérés alapjául hivatalos dokumentumok, illetékes szervek publikációi, kérdőívekre adott válaszok és személyes interjúk szolgáltak. Bár a kiadó is, a szerző is óva int attól, hogy bárki szentírásnak vegye mindazt, ami e kiadványban szerepel, mégis jó kiindulópontot jelent ez az összehasonlító vizsgálódás a téma további feltárásához. A leghasznosabb talán az lesz, ha a fejezetek rendjében röviden elmondjuk, mi várható ettől a publikációtól.

Az 1. fejezet arra mutat rá, hogy magát a fogalmat, a tudományos és műszaki információt (TMI) eltérően értelmezik az egyes országokban, s az IP határait is más- és másképpen vonják meg. A társadalom- és a humán tudományok, a pénzügyi és gazdasági adatok, a népszerűsítő jellegű információ stb. be-, ill. kizárása országonként változik. Ugyancsak többféle szakkifejezéssel illetik az e területen folytatott tevékenységeket.

A 2. fejezet felsorolja az aktuális problémákat, amelyekkel a nemzeti IP-k birkóznak. Ilyenek a közös magánszféra által nyújtott szolgáltatások közötti egyensúly, az információhoz való hozzáférés szabadsága, a személyes adatok kezelése, a közzétett